

LLIBRES PER PENSAR

D'entrada

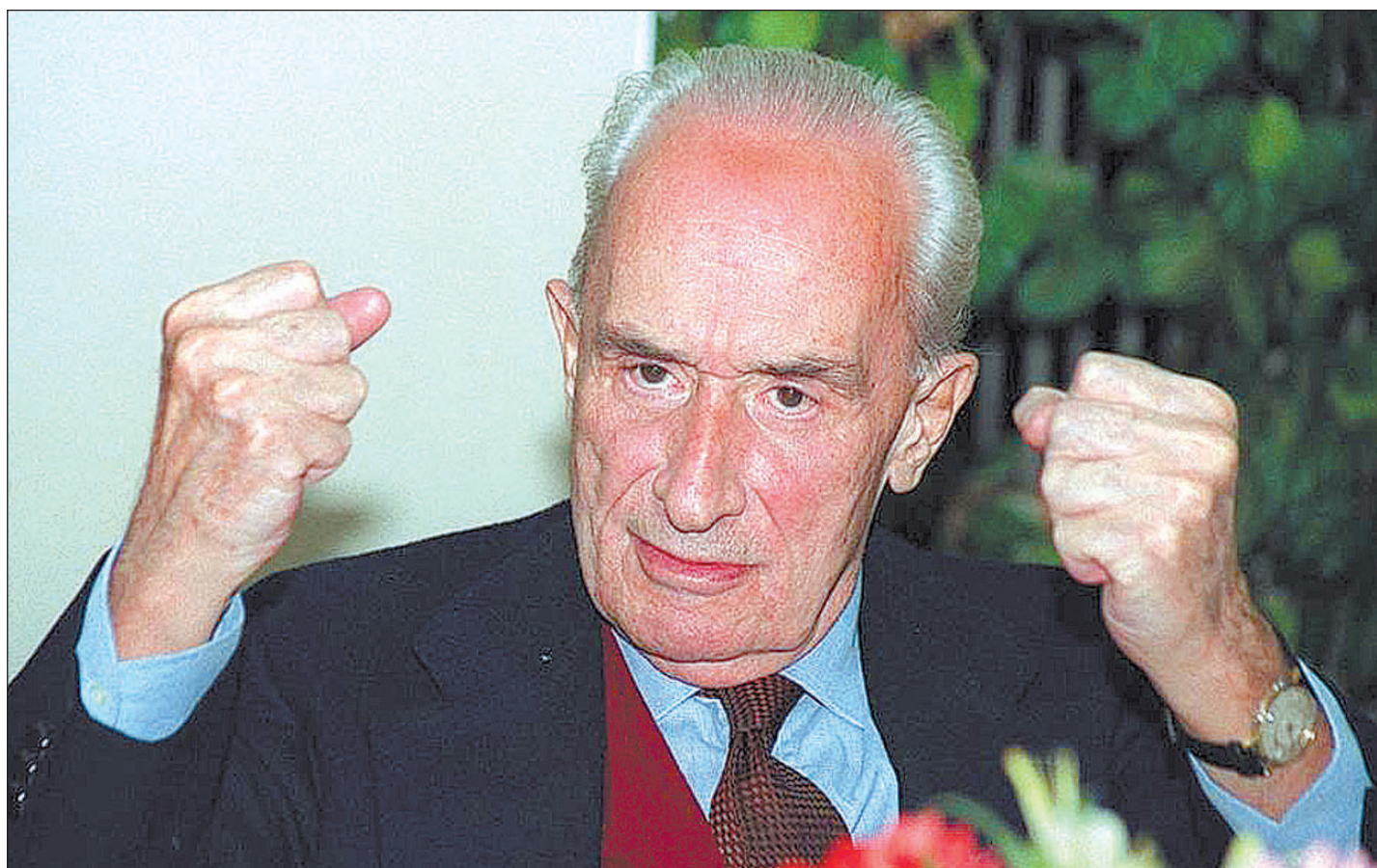
Paquita Sanvicén-Torné

Som una cultura en què ja ningú sap ni llegir ni pensar: només mirar

El 4 d'abril de 2017, als 92 anys, moria Gianni Sartori. Premi Príncep d'Astúries de Ciències Socials de 2005, sociòleg reconegut internacionalment i entusiasta políticòleg defensor i analista crític dels sistemes democràtics. Ens queda el seu llegat apassionant. Intel·ligents reflexions sobre com s'ha anat transitant des del tumultuós XX cap a l'accelerat i imprevisible XXI. D'escriptura clara i àgil, analitza amb arguments rotunds les causes i conseqüències d'allò que s'ha anat deixant pel camí i allò que s'ha incorporat, per a bé i per a mal. *Homo videns*, *la Sociedad teledirigida*, escrita al 1997 n'és un exemple. El llibre s'obre amb la dedicatòria "A Ilaria, que lee". Una frase que sintetitza el fons del pensament que defensa. No se sap ben bé qui va encunyar la dita "una imatge val més de mil paraules", però la lectura atenta de *Homo videns* demostra la inconsistència de la frase i els perills que conté aquesta idea que tothom hem comprat a la primera sense reflexionar-hi gens.

La seva no és una visió derrotista, sinó realista. El que més li preocupa és el poder de transformació total de la televisió. Ja dirigeix del tot la societat, ja no són les paraules que formen la ment de les persones sinó les imatges i les pantalles. I aquesta omnipresència mediàtica, en la seua opinió, provoca "la preponderancia de lo visible sobre lo inteligible, lo cual nos lleva a un ver sin entender." (op.cit. p. 12). Veure sense entendre, dependents de les imatges i no de les explicacions que dominen la video-política, en una dimensió de poder creixent: el poder polític de la televisió. Sartori pregunta directament al lector: "¿Es verdadero o falso que el hombre video-formado se ha convertido en alguien incapaz de comprender abstracciones, de entender conceptos?" (op. cit. p. 17). Contestem nosaltres al 2018: Probablement, en bona mesura, és vertader. Que els adults siguin *homovidens* totals és preocupant, però ho és més encara que ho sigui la canalla, en edat de formació. La televisió, afirma, és la primera escola (l'escola divertida front a l'avorrida que demana esforç) i, a més, la canalla formada en la imatge queda reduïda a ser persones que no llegeixen i la major part de vegades a persones reblanides, addictes de per vida als videojocs. Es pregunta: El nen que ha crescut davant una televisió, es converteix en algun moment en adult? Ell mateix contesta: Sí, a la força, però respon a estímuls gairebé exclusivament audiovisuals. (op. cit. p. 36-37). Sartori no nega els avenços i el progrés de la tecnologia, Internet, la televisió i les pantalles d'ordinador, però defensa i argumenta la tesi que tot plegat comporta un retrocés fonamental: l'empobriment de la capacitat d'entendre i la pèrdua de coneixement i de capacitat de saber. (op.cit. p. 35-64)

Una altra de les problemàtiques deri-

vades que denuncia és que l'opinió acaba sent teledirigida igual que les ments, i la video-política domina el pensament i la reflexió política. (op.cit. p. 68). En la segona part del llibre s'esplaia en aquests dos grans centres d'interès: La formació de l'opinió pública i les repercussions del video-poder en els sondejos, els programes polítics i la bona política que, segons la seua opinió, hauria de ser el sistema democràtic.

L'autor construeix una llista d'interessants conceptes a partir del clàssic *Homo Sapiens* (la persona que pensa): *Homo Videns* (la que mira), *Homo Insipens* (la ignorant) i *Homo Communicans* (la que comunica). Con-

tinuant amb el joc que traça de preguntes i respostes, es pregunta "pero ¿qué comunica?" ell mateix respon: "El vacío comunica vacío, y el vídeo-niño o el hombre disuelto en los flujos mediáticos está sólo disuelto. La verdad —subyacente a los pregones de noticias exageradas que la confunden— es que el mundo construido en imágenes resulta desastroso y que la televisión produce un efecto regresivo en la democracia, debilitando su soporte, y, por tanto, la opinión pública". (op.cit. p.148-149)

Sartori acaba dient: Per trobar solucions primer s'ha de començar per la presa de consciència. *Homo videns* té sobretot aques-

ta finalitat: Fer-nos prendre consciència de les transformacions que ens limiten. Defensa a capa i espasa recuperar la lectura, els llibres i la paraula escrita. Afirmar que no es pot parar l'imparable i no es pot anar contra el que té de bo el progrés tecnològic. Igualment, no es pot renunciar a pensar. I no es pot deixar que les pantalles —rere les quals s'amaguen interessos de tot tipus— incapacitin les persones per fer-ho i decideixin en el seu nom. *Homo videns* és un llibre intel·ligent i visionari escrit fa 20 anys que ens evidencia l'ara mateix. Com si no hagués passat el temps. Per això val tant la pena (re) llegir-lo.

referències bàsiques

- / Sartori, G. (2016). *La carrera hacia ningún lugar: Diez lecciones sobre nuestra sociedad en peligro*. Barcelona: Taurus
- / Sartori, G. (2011). *Como hacer ciencia política: Lógica, método y lenguaje en las ciencias sociales*. Barcelona: Taurus
- / Sartori, G. (2005). *Teoría de la democracia I. El debate contemporáneo*. Madrid: Alianza editorial
- / Sartori, G. (2005) *Teoría de la democracia II. Los problemas clásicos*. Madrid: Alianza editorial
- / Sartori, G. (2003a). *La sociedad multiétnica: pluralismo, multiculturalismo, extranjeros e islámicos*. Barcelona: Taurus
- / Sartori, G. (2003b). *La tierra explota: superpoblación y desarrollo*. Barcelona: Taurus
- / Sartori, G. (2003c) *¿Qué es la democracia?* Madrid: Alianza

- / Sartori, G. (2000). *Homo videns: la sociedad teledirigida* (2ª ed.). Barcelona: Taurus
- / Sartori, G. (1999). *Elementos de teoría política*. Madrid: Alianza editorial
- / Sartori, G. (1997). *Homo videns*. Bari (Roma): Laterza
- / Sartori, G. (1993). *La democracia después del comunismo*. Madrid: Alianza editorial
- / Tornero, A. de (1998). *Reseña de "Homo Videns. La sociedad teledirigida"*. Revista Latinoamericana de Estudios Educativos, XXVIII, (4), 215-218

Amb el suport de la Unitat de Biblioteca i Documentació de la UdL

Grup de Reflexió Sobre Sociologia Contemporània

Aquestes pàgines estan elaborades per l'equip de professors i estudiants de la Universitat de Lleida

adscrit al GESEC, Grup consolidat d'Estudis sobre Societat, Salut, Educació i Cultura.

Feu-nos arribar qualsevol suggeriment, comentari o proposta de llibre a: gercs.udl@gmail.com

La inquietud de Sartori

JAVIER AROCA ALONSO
JURISTA Y ANTROPÓLOGO

“Nos dominan más por el engaño que por la violencia”; son palabras de Simón Bolívar que, sin televisión, adquieren hoy toda actualidad. No negaré que Sartori inquieta. Todo lo que rodea la manipulación nos perturba, la mera posibilidad de perder nuestro bien máspreciado: la libertad.

La televisión, infinitamente más que otros inventos anteriores y menos de los que vendrán, no es solo un medio, es, sobre todo, una herramienta poderosa de dominación, manipulación, teledirigencia de las conciencias. Pero no, no es la televisión, la imagen, es el manipulador que hay detrás. Bien es verdad que ante el televisor ya nos sentamos dominados en la mayoría de los casos. La caja, que de tonta no tiene un pelo, se convierte así en ilusión, es mágica, vende a granel, y por eso cumple a la perfección el objetivo del dominador que, según Gramsci, no es otro que domesticar a los dominados.

Y no es porque sean imágenes, el *homo* siempre asoció su pensamiento simbólico a las imágenes, desde las rupestres, la pintura, los tatuajes, la decoración, es porque la televisión elimina el pensamiento. Es más fácil rezar que pensar, decía mi abuela, es más fácil ver que pensar, diría yo. Y así, en nuestra propia casa, nos muestran ocultando, convierten nuestras salitas en sucedáneos de parlamentos, mutan los debates en

combates, espectáculos, que como sostenía Ben Voth, pertenecen al género del duelo. Cuando la televisión, gracias a su superioridad técnica, nos mostró la imagen real del niño Aylan, nos estaba engañando. Porque nos enseñaba una tragedia pero nos ocultaba el origen, la causa. Cuando nos muestran un debate, o nos dan los datos demoscópicos de lo que sea, es solo una parte de la realidad, la que ellos quieren, pero, de camino, nos esconden el resto. Esa es su fuerza, definir con imágenes nuestras prioridades, de lo que hay que hablar, cuánto tiempo y en qué momento. Aquí el *videns* suplanta al *sapiens*, unas veces recurriendo al *ludens*, otras con el *coquens*, si somos el único animal que cocina, y la tele lo sabe. Poco *loquax*.

En realidad, el pensar no necesita de imágenes, aunque las tenemos en la cabeza, el *homo* lee poco, pero no es por la televisión, el hombre piensa rápido, cuando lo hace, el *fast thinking*, eso sí es por la televisión. Las páginas nos las pasan ellos, rápido.

Y Sartori da en la clave. Con el invento del telegrama, surgió Western Union, el medio, y Associated Press, el contenido. Dominación por manipulación, por monopolio de ideas, de escaleta. También apunta la solución, no hay otro camino que resistir como *videns* pero sin dejar de ser *sapiens*.

Marc García-Alias

No canviïn de canal, encara hi ha més!

Homo videns. La sociedad teledirigida és un títol suggerent que ja ens dóna una idea de la temàtica que conté el llibre, i que sota el meu parer té una doble lectura. Quan l'autor, G. Sartori, fa referència a una societat teledirigida on no només hi ha l'accepció del terme “teledirigit”, que com a adjectiu, significa segons el Gran Diccionari de la Llengua Catalana “giny terrestre, marí, aeri o espacial dirigit a distància, per teledirecció” i Tele-dirigit significa per Sartori que la televisió és l'enginy que dirigeix alhora la ment de les persones. Sembla un joc de paraules, una endevinalla on el lector un cop avança en la lectura del llibre anirà trobant pistes per resoldre'l.

Se'ns dubte els mitjans visuals, i no només la televisió, són un element on l'homo sapiens es troba còmode. És un mitjà on no cal llegir i molts cops no cal ni escoltar. Per tant no cal esforçar-nos a entendre allò que els mitjans preparen, sovint amb molt poc criteri, perquè ens ho creguem i no pensem en si és cert o no.

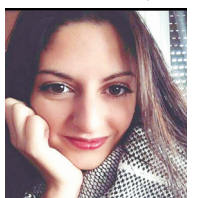
La televisió principalment ha estat i és un element de formació d'opinió i manipulació pública. La primacia de la imatge, recordant a Plató i l'al·legoria de la caverna, on amb llums i ombres l'homo sapiens viu en una realitat de ficció on parar-se a pensar confon i pot arribar a molestar.

Aquesta re-evolució dels mitjans es posiciona com una eina, cada cop més utilitzada per governs i grups d'interès on la televisió adquireix un fals valor democràtic per la seva manipulació amb el rerefons dels grans grups de poder.

En el llibre es tracten aquests aspectes i com un mitjà que la societat considera d'informació, acaba sent de des-informació on la falta de rigorositat i bones pràctiques és per tots vista, però no entesa ni criticada, reproduint el model de generació en generació.

Punts de vista

Ester Catalán Sayol

Pensem o mirem?

El progrés tecnològic ha generat un retrocés en la capacitat racional de l'ésser humà. És el pas de la cultura racional a la cultura visual. Del homo sapiens al homo videns. Giovanni Sartori explica i alerta, en l'assaig *Homo Videns- La Sociedad teledirigida*, la capacitat de transformació i destrucció que tenen les noves tecnologies en els processos cognitius de les persones.

L'autor es centra en la televisió. Aquest mitjà de comunicació ha canviat per imatges tot el que estava per escrit. Ja no llegim, ni entenem el que està escrit. No ho fem, perquè no hi ha gairebé res per escrit. El producte, la informació, l'actualitat, ara, es visualitza. Però, segons Sartori, quin és el problema de visualitzar i no llegir? Què ens estem perdent? Què

no estem entenent? En l'acte de mirar, hi ha un rerefons. No només s'ha convertint l'escrit per la imatge. Sinó que, aquest canvi, ha empobrit la capacitat racional de l'ésser humà. Ens han convertit en “simples” visualitzadors sense capacitat d'entendre allò que estem mirant. A diferència de quan ho llegíem, ara som incapaços de comprendre i abstraure. “La paraula és un símbol que es resol en el que significa, en el que ens fa entendre. I entenem la paraula només si podem (...)”.

Pel contrari, la imatge es veu i això és suficient; i per veure-la només cal posseir el sentit de la vista” (op.cit. p. 35).

Giovanni Sartori també fa esment a la preocupant situació que viuen els infants des de l'aparició de la televisió. Els nens/es creixen mirant la televisió a casa, aprenen a l'escola a través de pantalles, juguen amb videoconsolles... *El video-niño* és a dir, aquells/es que creixen amb imatges. Segons l'autor, aquests infants passaran a ser homes “digeneracionals” que únicament sabran respondre per estímuls audiovisuals.

Sartori basa la segona part del llibre en l'opinió pública teledirigida. La televisió camufla, a través de la imatge, la informació. Ens creiem la imatge que ens ofereix el mitjà, encara que la pròpia imatge estigui buida de contingut. “El que es veu sembla *real*, la qual cosa implica que sembla veritable” (op.cit. p. 72). En aquest mateix sentit, l'autor ens parla del benefici que treuen els governs utilitzant els mitjans (televisió) per manipular i condicionar l'opinió pública.

Homo-videns es un llibre recomanable per apreciar i entendre el canvi de cultura existent. I sobretot per preguntar-se si volem continuar pel camí de convertir-nos en *homo-videns* o progressar retrocedint al *homo-sapiens*.

